

לקדש – נתקדש. וחזקיה ורבי ינאי אמרו: אין מקדשים אלא לדעת, ונפקא מינה לענין פסול 'לינה' (ויצא' בדברים מסוימים. עתוס'), שעל ידי הכלי חלה קדושת הגוף על הדבר ליפסל.
 א. התוס' כתבו להוכיח שחזקיה סובר כלי שרת מקדשים שלא מדעת בזמנו, ורק שלא בזמנו כגון כאן שממלא המים מבעוד יום – אינם מקדשים אלא מדעת.
 ב. לא דנו אם כלי שרת מקדשים שלא לדעת אלא בדבר שהקדישוהו כבר בקדושת פה, אבל חולין לא (עפ"י תוס' מנחות עה).
 ג. הרמב"ם (פסולי המוקדשין ג, כ) פוסק אין כלי שרת מקדשים אלא מדעת.
 פרטים נוספים, ודין סכין, האם מקדש שלא לדעת – ע' במנחות עה; ז.

ד. מבואר בגמרא שמים מגולים פסולים לניסוך. ואף באופן שכשרים לשתית הדיוט, כגון על ידי מסנתת לרבי נחמיה (ואולם אין הלכה כן. ער"ח; לקוטי הלכות) – אין זה דרך כבוד להביאם לגבוה (ואף לפי חכמים, טעם זה נכון לפי האמת. כ"מ בתוס' מה: ד"ה שהיין).
 נראה שגם עתה שאין נוהרים בגילוי ושותים מים מגולים [משום שאין הנחשים מצויים. עפ"י תוס' בע"ז לה ועוד], יש לאסור משום 'הקריבוהו נא לפחתך', שאין דרך מלכים לשתותם. ואולם בגילוי של שעה מועטת אפשר שמוותר (כמו שנקטו הפוסקים לענין קידוש. עטשו"ע רעב, א מג"א ומשנ"ב ושעה"צ).

פרק חמישי; דפים נ – נא

צו. א. האם החליל של שמחת בית השואבה דוחה שבת ויום טוב?
 ב. האם שיר של קרבן בכלי-שיר, דוחה שבת ויום טוב?
 ג. האם עיקר שירה בפה או בכלי?
 ד. כלי שרת שעשאה מעץ או מחרס – כשרים או פסולים?

א. לסתם מתניתין, אין החליל דוחה שבת ולא יום טוב (ואף על פי שנגינה בכלים אינה אסורה אלא משום שבות – לא התירו, ששמחת בית השואבה אינה נצרכת אלא משום שמחה יתרה, ולפי שהיו שם רוב כלי שיר שצריכים לתקנם תדיר, גזרו שמא יתקנו אגב טרדתם הואיל והתיקון מצוי בהם. עפ"י תוס' וריטב"א). ומסקנת הגמרא [כרבי ירמיה בר אבא ודלא כדברי רב יוסף בתחילה] שמחלוקת תנאים בדבר, ולרבי יוסי ברבי יהודה דוחה (סבר ששמחה יתרה גם כן דוחה שבת, בדבר שהוא משום 'שבות').
 הלכה כסתם משנה, שהחליל של בית השואבה אינו דוחה שבת ויום טוב. ואף על פי שאין החליל דוחה שבת, ומשמע שסידרו שמחת בית השואבה גם בשבת בלא כלים. אך לענין יום טוב נראה שלא היה שהרי רק במוצאי יום טוב תקנו תיקון גדול בעשיית גזוזטרא כדלקמן.
 וצ"ע (ע' חזון איש קנ, כד).

ב. שיר של קרבן, שהיו שרים ומנגנים בכל יום בבקר ובערב עם ניסוך היין של קרבן התמיד, וכן בשאר קרבנות ציבור הקבוע להם זמן, עולות ושלמים – דוחה שבת ויום טוב. (ואף אם נוקטים עיקר שירה בפה, והכלי אינו אלא תוספת לביסום הקול – הואיל ואין בנגינה משום מלאכה אלא שבות, והשיר הוא צורך קרבן, לא גזרו שבות זה במקדש. עפ"י תוס'; לקוטי הלכות).

לדברי רב יוסף נחלקו בדבר תנאים; לחכמים אינו דוחה ולרבי יוסי בר' יהודה דוחה. ואולם למסקנא השיבו על דבריו.

ג. רב יוסף תלה שאלה זו במחלוקת חכמים וריברי"י, האם עיקר שירה בכלי (ויאמר חזקיהו להעלות העלה להמזבח, ובעת החל העולה החל שיר ה' והחצצרות ועל ידי כלי דויד מלך ישראל), או בפה (ויהי כאחד למחצצרים (לתקיעות, ולא לשיר. רש"י) ולמשררים להשמיע קול אחד להלל ולהדות לה...). ולדבריו נפקא מינה בשאלה זו לענין נגינה בשבת וביום טוב כנ"ל.

ורב פפא רצה לתלות שאלה זו במחלוקת תנאים, האם רק הלויים כשרים לנגן במקדש או גם שאר כל אדם.

ואולם במסקנא דחו ואמרו שלדברי הכל עיקר שירה בפה [ואעפי"כ סובר רבי חנינא בן אנטיגנוס שרק הלויים מנגנים – משום שמעלים מדוכן למעשר].

דעת הרמב"ם להלכה שעיקר שירה בפה (ע' בהל' כלי המקדש ג,ג; שבת י"ו ובאו"ש; לחם משנה לולב ח,יג; לקוטי הלכות סוף תמיד. וע"ע רש"י ותוס' קדושין סט:).

מי היו המנגנים במקדש – נתבאר בערכין יא.

ד. כלי שרת שעשאים של עץ; רבי פוסל ורבי יוסי בר יהודה מכשיר. [רב יוסף סבר לתלות מחלוקתם אם עיקר שירה בכלי, כי אז אפשר ללמוד להכשיר כלי עץ מאבוב (= הליל) של משה שהיה של עץ, או עיקר שירה בפה ואי אפשר ללמוד מאבוב. ודחו לפרש שנחלקו אם דנים אפשר (- שאר כלים) משאי אפשר (- אבוב). או נחלקו באופן דרשת הכתוב במנורה, אם לרבות כלי עץ (בדרשת 'ריבוי מיעוט וריבוי'), או אין ללמוד אלא כעין הפרט, של מתכת (בדרשת 'כלל ופרט וכלל').]

כלי חרס – פסול לכל הדעות.

הרמב"ם (בית הבחירה א,יח) פסק שאין עושים כלי שרת אלא ממיני מתכות. עשאים של עץ, אבן או זכוכית וחרס – פסולים.

דף נא

צח. שמחת בית השואבה כיצד?

במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנים שם תיקון גדול; הקיפוה גזוזטרא והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. מנורות של זהב היו שם וארבעה ספלים של זהב בראשיהם וארבעה סולמות לכל אחד ואחד, וארבעה ילדים מפרחי כהונה ובידיהם כדים של מאה ועשרים לוג לארבעת הספלים, כל אחד נושא שלשים ומטילו לספל. מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן, מהם היו מפקיעים ובהם היו מדליקים, ולא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה. תנא, אשה היתה בוררת חטים לאור של בית השואבה.

התוס' (נג.) פרשו עפ"י דברי הגמרא במקום אחר, לא שהיתה בוררת ממש אלא כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה. יש מפרשים שהירושלמי חולק וסובר שמותר לברור לאורה (עפ"י ריטב"א. וכן נקט בשער המלך הל' יום טוב ה,טז והל' עכו"ם ז,י). ויש מפרשים שאין מחלוקת בדבר ואף להירושלמי אסור מדרבנן (עפ"י הנצי"ב ושפת אמת).

חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים בפניהם באבוקות של אור שבידיהם, ואומרים לפנייהם דברי שירות ותושבחות, והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתיים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר – על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים.

עמדו שני כהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים ושני חצוצרות בידיהם. קרא הגבר – תקעו והריעו ותקעו (לסימן לילך למלאות המים לניסוך מהשילוח, וכדי להרבות בשמחה. ראשונים). הגיעו למעלה עשירית – תקעו והריעו ותקעו. הגיעו לקרקע העזרה (כ"ג הגר"א) – תקעו והריעו ותקעו, היו תוקעים והולכים עד שמגיעים לשער היוצא ממזרח. הגיעו לשער, הפכו פניהם למערב ואמרו: אבותינו שהיו במקום הזה (בבית ראשון) אחזריהם אל ההיכל [פורעים עצמם ומתריזים כלפי מטה. נג:] ופניהם קדמה ומשתחווים קדמה לשמש, ואנו לי-ה עינינו. רבי יהודה אומר: היו שונים ואמרים אנו לי-ה [משתחווים. גמרא נג:] ולי-ה עינינו [מיחלות].

הרמב"ם השמיט אמירת 'אבותינו שהיו במקום הזה...' – כי אמירה זו נהגה רק בבית שני, שהיו אומרים כן על אבותיהם שבבית ראשון, אבל אינה הלכה קבועה לדורות (עפ"י ערוך לנר ועוד).

[לדברי רבי אליעזר בן יעקב, וכן סתמה המשנה לקמן, לא היו תוקעים על מעלה עשירית אלא על גבי המזבח (כדלהלן נד.). וכן הלכה, דסתמא בתרא עדיפא (רמב"ם; לקוטי הלכות). וצ"ע במאירי כאן ולעיל].

אמרו חכמים: מי שלא ראה שמחת בית השואבה – לא ראה שמחה מימיו.

אף על פי שהתחילו להתעסק במילוי המים בקרות הגבר, מתכוונים היו שיאיר היום קודם שייכנסו המים לעזרה, כדי שלא יתקדשו המים קודם היום וייפסלו בלינה (ראשונים).

דף נב

צט. אלו מאמרים הובאו בסוגיא בעניני יצר הרע?

לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכים והללו בוכים; צדיקים בוכים ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכים ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה, ואף הקב"ה תמה עמהם...

אמר רבי אסי: יצר הרע בתחילה דומה לחוט של בוכיה (= עכביש) ולבסוף דומה כעבותות העגלה... שבעה שמות יש לו ליצר הרע; הקב"ה קראו רע... משה קראו ערל... דוד קראו טמא... שלמה קראו שונא... ישעיה קראו מכשול... יחזקאל קראו אבן... יואל קראו צפוני... ואת הצפוני ארחיק מעליכם – זה יצר הרע שצפון ועומד בלבו של אדם. והדחתיו אל ארץ ציה ושממה – למקום שאין בני אדם מצויים להתגרות בהם. את פניו אל הים הקדמני – שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו. וספו אל הים האחרון – שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו. ועלה באשו ותעל צחנתו – שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל. כי הגדיל לעשות – אמר אביי: ובתלמידי חכמים יותר מכולם.

וכן אמר לו אותו סבא (יש אומרים הוא אליהו הנביא) לאביי: כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו. יצרו של אדם מתגבר / מתחדש עליו בכל יום ומבקש להמיתו... ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו...